

*Havsa (Edirne)'da Mânî Söyleme Geleneği**

The Ballad-Singing Tradition In Havsa (Edirne)

Aziz AYVA**

Özet

Anonim halk şiirinin en çok söylenen ve sevilen türlerinden biri de mânîlerdir. Anadolu coğrafyasında değişik şekillerde adlandırılan mânîler, şekil ve muhteva açısından genel hatlarıyla benzerlikler göstermektedir. Belirli bir gelenek dâhilinde söylenen mânîler, Türk halkının şiir zevkini de en güzel şekilde aksettirmektedir. Bu çalışmamızda, mânî türünün genel özellikleri verilecek, arkasından da mânî söyleme geleneği içerisinde Havsa (Edirne)'dan derlenmiş 172 adet mânî yer alacaktır.

Anahtar Kelimeler

Anonim halk şiiri, mânî, derleme, Havsa (Edirne).

Abstract

The ballad is one of the most frequently sung and most popular types of folk poetry. Ballads, which are called different names across Anatolia, generally display a similarity in respect of form and content. Sung within a well-defined tradition, ballads best demonstrate the Turkish nation's taste in poetry. In our article, firstly general features of the genre "ballad" will be given and then 172 ballads compiled from Havsa (Edirne) district will be presented.

Key Words

Anonymous folk poetry, ballad, compilation, Havsa (Edirne).

* Bu yazı; 23-25 Ekim 2002 tarihleri arasında, Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından Edirne'de düzenlenen, "Trakya Üniversitesi I. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu"na sunulmak üzere hazırlanmıştı. Bildiri, düzenleme kurulunca kabul edilmiş ancak beklenmedik bir olay sebebiyle sunulmaya gidilememişti. Daha sonra yayımlanan bildiriler kitabında da, kitabın arkasında yer alan sempozyum programında adım yer almasına rağmen bildirim yayımlanmamıştı. "Herhâlde teknik bir hata olmalı." diye düşündük. Bildirimizi yeniden gözden geçirdik, eksiklerimizi giderdik ve bu hâliyle yayımlamaya karar verdik.

** Dr. Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Öğretim Görevlisi.



Anonim halk şiirinin en kısa ve yaygın nazım şekillerinden olan; *doğa, sevgi, aşk, gurbet, ayrılık, kırgınlık ve sitem gibi konularda, çoğu zaman birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri kafiyeli olarak ve hecenin yedili veya çok az olarak da sekizli ölçüsüyle söylenen* mâniler için kaynaklarda birbirini tamamlayan bilgiler bulunmaktadır. Biz, bu bilgileri ayrı ayrı aktarmak yerine, bu kaynaklardaki bilgilerden yola çıkarak mânilerin özelliklerini vermek istiyoruz. Buna göre mâniler:

1. Az çok değişik kafiyelenişine rastlanmakla birlikte çoğu zaman birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri kafiyeli, üçüncü dize ise serbesttir. Bunlardan başka, meselâ, Karadeniz kıyıları halk edebiyatında ve İstanbul'un "Meydan Kahveleri" geleneğinde xaxa şeklinde kafiyelenen mâni çeşidi de vardır. Ancak Boratav, değişik kafiye şemalarının *asıl düzen* diye adlandırdığı *aaxa* düzeninden doğduğunu iddia eder (Boratav, 1992: 172).
2. Büyük çoğunluğu dört dizeli olup hecenin yedili, çok az bir kısmı da, özellikle Ramazan mânileri sekizli kalıbıyla söylenir. Dört dizeden fazla mânilere de az da olsa rastlanmaktadır. Dört dizeden fazla mâni örneklerinde tabîi olarak kafiye şeması da değişecektir. Meselâ, 6 mısralı bir mâninin kafiye şeması, *aabaca* şekline girebilecektir (Boratav, 1992: 172).
3. Mâniler tek kıtadan / bentten oluşur. Bu yönüyle mâniler, kafiye ve muhteva bakımlarından kendi içerisinde bağımsız bir bütündür; yani o kendi kendine yetebilen bir türdür. Ancak, halk hikâyeleri içerisinde gördüğümüz veya âşıklar tarafından mâni tarzında yapılan atışmalarda anlam karşılıklı mânilere taşabilir.
4. Mâniler anonimdir. Ancak, âşıklar tarafından söylenen mâniler ile yakıştırma mânilerin söyleyeni bellidir.
5. Mâniler; çoğunlukla doğa, aşk, gurbet, özlem ve hiciv konularını işler. Mânilerde toplumsal ve siyasal konulara pek rastlanmaz.
6. Mâniler, İslâmiyet öncesi Türk şiirindeki "koşuğ"lara benzer.
7. Mâninin Arapça *ma'nâ* kelimesinden bozma ve onun Farsça bir telaffuz (Elif-i maksûre) olduğuna dair tespitlerin yanında, onun bir Türk nazım şekli olan "tuyuğ"la bir ilişkisi olduğuna da işaret edilmiştir.
8. Mâninin nisbet eki alması görüşünden hareketle, onun *man* (soy sop, adam, vb.) kelimesinden türemiş Türkçe bir kelime olduğu da kabul edilmektedir. Bugün de, Türk dünyasının değişik coğrafyalarında bu

tür manzum söyleyişlere ve benzer adlara rastlanması bu görüşü desteklemektedir. Öyle ki, Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan *Dîvânü Lûgati't Türk*'te mâni tarzında kafiyelenmiş dörtlükler olduğu görülmektedir.

9. Genellikle mânilerin ilk iki dizesi doldurma mısra olup, asıl söylenmek istenen son iki dizeye saklanır.
10. Mâniler, kendine özgü basit makamlar ile okunur.
11. Mâniler; düzüldükleri, söylendikleri ortama, duruma ve ayrıca biçim ve konularına göre çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir.

Mâniler; işledikleri konulara göre; *Ramazan, bekçi ve davulcu mânileri, bayram mânileri, semai kahvelerinde söylenen mâniler, mektup mânileri, düğün mânileri, niyet mânileri, gurbet mânileri, beddua mânileri, gelin - kaynana mânileri, giyim-kuşam mânileri, asker mânileri, belirli gün ve mevsim mânileri, bilmece mânileri, şehir mânileri, âşıkların söyledikleri mâniler, kahve ile ilgili mâniler, gözle ilgili mâniler, mendille ilgili mâniler, sigara ve içki ile ilgili mâniler, adlar üzerine söylenen mâniler, dedim – dedi'li mâniler, doğa olayları ile ilgili mâniler, vb. çeşitli dallara ayrılırlar (Yardımcı, 1999: 36).*

Mâniler, konularına göre değişik şekillerde sınıflandırılırken biçim olarak kabul edilen sınıflandırılışı da şöyledir:

1. Düz mâni
2. Cinaslı mâni
3. Ayaklı mâni
 - a. Kesik mâni
 - b. Doldurmalı kesik mâni
 - c. İstanbul mânisi
4. Yedekli mâni
5. Konuşmalı mâni (Yardımcı, 1999: 30).

Halk arasında mâni söylemek için; *mâni yakmak, mâni düzmek, mâni atmak*, vb. deyimleri kullanılır. Karşılıklı olarak söylenen mânilerde, mâniye başlayana *mânici başı* denir. *Mânici başımın* bir iki mâni söylemesinden sonra, karşısındaki de *Mânici başı mısın* şeklinde başlayan mânilerle ona karşılık verir.

Mâni söyleme geleneği içerisinde karşılıklı mâni söylemenin özel bir yeri vardır. Günümüzde daha çok genç kızlar arasında yapılan bu geleneğe; *mânileşme, mâni atma, türkü atma, atışma, deyişme, atmaca, deyiş, atmaca, deyiş, düzmece mâni, deyiş mâni, atma, karşılıklı çatışma, söyleşme, taşlama* ve *âşık mânisi* gibi adlar verilmektedir (Artun, 2004: 114).

Mânilerin, Türk dünyasının geniş bir bölümünde söylenme ortamı bulunduğunu söyleyebiliriz. Anadolu'da *mâni*, Azerbaycan'da *bayatî*, *mahnı*, Başkurtça'da *şığır törö*, Gagauzca'da *şın*, *çın*, Irak Türkleri'nde *hoyrat*, *horyat*, Kazakça'da *ölen türü*, *aytıpa*, *gayım öleng*, Kırgızca'da *tört sap*, *öleng*, *aytıpa*, *kayım*, Kumuk Türkleri'nde *sarım*, Özbekçe'de *törtlik*, *aşula*, *koşuk*, Tatarca'da *şığır töri*, *çing*, *mâne*, Türkmence'de *rubayı*, Uygurca'da *törtlik*, Prizren Türkleri'nde *martıfal* kelimeleriyle karşılık bulmakta ve söylenmektedir (Yardımcı, 1999: 29).

Biz bu yazımızda, Havsa (Edirne)'da mâni söyleme geleneği ve oradan derlediğimiz mâniler üzerinde duracağız.

Havsa; Edirne'ye bağlı, il merkezinin 22-24 km. güneydoğusunda yer alan şirin bir ilçedir. 1998 yılında, ilçeye Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak atandığım zaman, bölgede halk edebiyatı ve folklor ürünlerinin canlı bir şekilde yaşamakta olduğunu gördüm ve her fırsatta da bu ürünlerden derlemeye çalıştım. Bu ürünlerden mâniler, sayıca çokça olduğundan özellikle dikkatimizi çekti ve derlediğimiz mânileri bu yazımızda değerlendirmeye çalıştık. Bu derleme faaliyetlerinde, Türkçe Öğretmeni Ahmet DÖNMEZ'in büyük yardımlarını gördüğümü özellikle belirtmek istiyorum.

Havsa'da, mâniler genellikle kadınlar tarafından söylenmektedir. Bunda; kadının, evinde kendi iç dünyasıyla başbaşa kalmasının, toplumun ona koyduğu yasakların ve geleneğin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim, yazımızın sonundaki listeden de anlaşılacağı üzere 172 adet mâninin 154'ü, 7 kadından derlenmiştir. 18 mâni ise bir erkekten alınmıştır.

Mâniler genellikle, dört dize üzerine kurulmakta ve çoğunlukla yedili hece ölçüsü ile söylenmekte olup kafiye düzeni genellikle *aba* ve bazen de *abcb* şeklindedir.

Bunların yanında; Havsa'dan derlediğimiz mânilerde, örneğine fazla rastlanılmayan kafiye şemaları da görülmektedir. Şimdi bu mânilerde tespit ettiğimiz kafiye şemaları ile mâni sayılarını, numaralarını verelim:

1. *abcb* / toplam 39 mâni (16, 18, 19, 21, 24, 28, 30, 31, 43, 44, 45, 54, 56, 58, 59, 60, 62, 64, 79, 82, 84, 85, 86, 103, 104, 110, 111, 120, 122, 126, 132, 133, 137, 138, 139, 151, 154, 161, 162),
2. *abab* / toplam 8 mâni (6, 29, 47, 75, 83, 129, 156, 166),
3. *aaaa* / toplam 3 mâni (11, 93, 153),
4. *aabb* / toplam 2 mâni (81, 95),
5. *abca* / toplam 2 mâni (37, 50),
6. *abbb* / toplam 2 mâni (12, 101).

Görüldüğü gibi, geleneksel mânî dizilişinin yanında, altı ayrı mânî kafiye şeması ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilk sırayı 39 mânî ile *abcb* şeklindeki diziliş almaktadır. Bunu, sekiz mânî örneği ile *abab* şeması takip etmektedir. Listemizde 3. sırada gösterdiğimiz *aaaa* kafiye şemasından ise üç örnek bulunmaktadır. Geriye kalan üç grup kafiye şemasından ise ikişer örnek bulunmaktadır. Ele aldığımız 172 adet mânînin 56'sı mânîlerin yaygın kafiye şemasının dışında dizilmiştir. Geriye kalan 116 mânîde ise kafiye şeması *aba'* dır.

Burada, yukarıda işaret edilen altı grup mânînin, mânî olup olmadığı veya olamayacağı gibi sorular aklımıza gelebilir. Ancak, geleneksel hece yapısına uygunluğu ile, son iki dizeye sıkıştırılan özlü söz anlayışından hareketle, bunları da mânî tarzında söylenmiş manzumeler olarak kabul etmemiz gerekmektedir. Herhangi bir hazırlık gerektirmeden meydana getirilen bu tür anonim ürünlerde zamana ve kaynak kişilere bağlı değişikliklerin olabileceği de tabiidir. Kaldı ki, *aba* dizilişinin dışında *aaab* ve *abcb* gibi dizilişlerin olabildiğine de değişik kaynaklarda işaret edilmiştir. Bununla birlikte, *aaab* şeklindeki kafiye şemasına Havsa mânîlerinde rastlayamadık.

Yedişer heceli, dört dizeden oluşmuş, kafiyeleri cinassız olarak kafiyelenen mânîlere *düz mânî* denir. Aşağıda da görüleceği üzere, Havsa'dan derlenen mânîlerin hemen hepsi *düz mânî* sınıfına girmektedir.

Kafiyeleri cinaslı olan mânîlere ise *cinaslı mânî* denir. Aşağıdaki mânîmiz de *cinaslı mânî* türüne girmektedir.

*Elim elime yakın
Elime kına yakın
Gel yârim konuşalım
Bizim cam yola yakın (55)*

İlk mısraı yedi heceden az olan, kafiyeleri cinaslı veya düz olarak kafiyelenebilen mânîlere de *kesik mânî* denir. *Saçım uzun* mısrayla başlayan aşağıdaki mânî de *kesik mânî* sınıfına girmektedir.

*Saçım uzun
Saçımı örmüyorlar
Beni sana sevdiğim
Münasip görmüyorlar (139)*

Mânilerin, çoğunlukla yedili, çok az bir kısmının da sekizli hece ölçüsüyle söylendiğini yukarıda söylemiştik. Aşağıda, sekizli heceyle söylenen mâni mısralarını ve numaralarını veriyoruz:

Hem büyü yapar hem bozar (14)
Bu mâniyi söylüyorum (21)
Al beni yanında büyü (56)
Beni unutturamazsın (59)
Gelme bizim mahalleye (62)
Eller bize ne karıştır (63)
Ayrılmamıza hiç yanmam (72)
Ne büyüksün ne küçüksün (97)
Görümlük değil ölümlük (110)
Gel bir mâni söyleyeyim (115)
Al bu mendil sende dursun (127)
Bak üstündeki serseme (128)
Yiyemem şeker gülmekten (170)

Bunlar, numarası verilen mânilerin ilgili mısralarıdır. Diğer mısraları ise genelde yedilidir. Buradan hareketle, bunların kaynak kişilere bağlı kusurlar olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yine, dokuz heceden oluşmuş,

Mandaları boyundurukta (92)
Bilseydim almayacağımı (147)
Ben kuzularıma doymadım (159)

mısralarıyla, beş heceden oluşmuş,

Yârim askerde (70)

ve dört heceli,

Saçım uzun (139)

mısraı da istisnai durumlar olarak göze çarpmaktadır.

Bilindiği gibi kafiye halk şiirinin en önemli ahenk unsurlarındandır. Havsa mânilerinde de kafiye en güzel şekilde işlendiğini görüyoruz. Mânilerimizde, yarım kafiye zengin kafiye, cinaslı kafiye kadar, halk şiirinin bütün

kafiye çeşitlerine rastlanılmıştır. Aşağıda, birkaç örnekle Havsa mânilerinin kafiye çeşitlerini göstermek istiyoruz:

a. Yarım kafiye:

Havada uçan kırlangıç
Kanadı ayrıç ayrıç
Beni yârdan ayıran
Kan kussun avuç avuç (75)

*

Karanfilim ek beni
Saksılara dik beni
Akşam sabah timar ver
Açılalım kok beni (95)

b. Tam kafiye:

Kara tavuk follukta
Mandaları boyundurukta
Alacaksan al beni
Harman sonu bollukta (91)

*

Yelek örerim yelek
Örnek ararım örnek
Örnek değil meramım
Bir kere yâri görmek (169)

c. Zengin kafiye:

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar (90)

*

Köpeklerin hürmesi
Yârin cama gelmesi
Yok mu şu sevdiğimin
Hadi kaçalım demesi (104)

ç. Tunç kafiye:

Karanfil **eker** misin
Bal ile **şeker** misin
Dünyada yaktın beni
Ahrette **çeker** misin (93),

d. Cinaslı kafiye:

Elim elime **yakın**
Elime kına yakın
Gel yârim konuşalım
Bizim cam yola **yakın** (55)

Karşılıklı olarak konuşup anlaşmayı sıkı yasaklara bağlayan toplum; *düğün-
lere, derneklere, ekin biçimi, bağ bozumu, bulgur kaynatımı* gibi ekonomik faaliyetle-
re, *bayram, düğün, panayır, nevrüz ve hidrellez* gibi eğlencelere mâni söyleme ge-
leneğini sokmuş ve âdeta yasakların kapısını aralamıştır. Mânilerde en önemli
konu hiç şüphesiz sevgidir. Halk edebiyatı türleri içerisinde sevgi temasını en
açık şekilde işleyen tür de mânilerdir. Havsa'dan derlenen mânilerde de bu ko-
nu bütün incelikleriyle dile getirilmiştir.

*Gökte yıldız ellidir
Ellisi de bellidir
Sevda çeken kızların
Gözlerinden bellidir (68)
Yelek örerim yelek
Örnek ararım örnek
Örnek değil meramım
Bir kere yâri görmek (169)*

Mânilerin, özellikle de aşk ve sevgi üstüne söylenenlerinin, sevgililerin ara-
sında bir tür mektuplaşma anlamı taşıdığını da belirtmek isteriz. Bu özelliği 33,
72, 80 ve 122 numaralı mânilerde açıkça görmemiz mümkündür. 33 numaralı
mânide; sevgilinin, “aylak kaldığı” günlerde yârinin kendisine mektup yazma-
sını istediğini görüyoruz. 74 numaralı mânide de ayrı düşen sevgililerin tek di-
leği hiç olmazsa mektuplaşmalarının kesilmemesidir. 80 numaralı mânide âşık;
sevgilisinden, mektup yazıp resmini de içine koymasını istemektedir. 122 nu-
maralı mânide ise toplumun yasaklarına rağmen mânilerin bir çıkış yolu oldu-
ğunu görüyoruz. Buna göre, mektup yazan sevgilinin, mektubu kibrit kutusuna

koyup sevgilisinin evinin arkasına atması da alışlagelmiş âdetlerdendir. Sevgililer arasındaki haberleşme aracı olan mânilerde bu özellik sık sık görülür; biz burada bu hususu açık bir şekilde konu edinenleri vermekle yetindik.

Örnek olarak verdiğimiz bu mâniler, sevgi temasını âdeta ilmek ilmek işlemiştir. Havsa'dan derlenen mânilerde, sevgi temasının oran olarak en yüksek olduğu, metinlerden de açıkça anlaşılacaktır. Yergi ve sitem temaları da sevgiyle ilişkileri ölçüsünde bu mânilerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu temayı;

*Masa üstünde güller
Bülbül kafeste inler
Benim kalbimde sensin
Senin kalbinde kimler (119)*

ve

*Sarı gülüm serende
Akıl senin nerende
Kabahat sende değil
Sana gönül verende (140)*

gibi mânilerde açıkça hissediyoruz. Bu mânilerde yergi ve sitemin kaynağı da karşılıksız sevgiye dayanmaktadır.

Mânilerde toplumsal olaylara ve siyasî konulara pek değinilmez. Bunlar, sevgiyle ilişkileri ölçüsünde mâninin yapısında yer alırlar. Bununla birlikte Havsa mânilerinde; ekonomik kaygıyla söylenmiş,

*Dere boyu yeşillik
Boynumda beşibirlik
Kaynatama zor geldi
On tane beşibirlik (40)*

şeklindeki mâni ile belki de başlık parasını dile getiren,

*İn dereye çık düze
Şimdi kızlar beş yüze
Beş yüzü veren alır
Vermeyen bekâr kalır (81)*

mâni de toplumsal konular üzerine söylenilmiştir. 74 numaralı mânide olduğu gibi, günlük olayların (konser) da mânilere girebildiğini görüyoruz.

125 numaralı mânide, askerliğin *vatan borcu* olduğu vurgulanırken 130 numaralı mânide *yurt sevgisi* işlenmektedir. 87 numaralı mânide de Eskişehir muhtarının Yunan'la işbirliği yaptığı belirtilmekte ve yurt sevgisi konu edilmektedir. Yine 155 numaralı mânide, askerliğin, sevgililerin kavuşmasına engel olduğu ve *çavuştan* izin isteme konusu işlenmektedir.

67 numaralı mânide, doldurma mısraların sanki son iki dizeye kaydığını, asıl anlamın verilmeye çalışıldığı mısraların ise ilk iki dizede yer aldığını görüyoruz. Bu mânide ikili mısra grupları yer değiştirirse mâni tarzına daha uygun gelecekmış havası seziliyor.

Konusu mâni olan birkaç şiiri/mâniyi hepimiz hatırlarız. Havsa mânilerinin de de bu tür mânilere rastlıyoruz. 9 numaralı mânimizde,

*Armudu haşlayalım
Dibinde kışlayalım
Müsaade ederseniz
Mâniye başlayalım*

denmekte ve mâni söyleme geleneğinde bu mâninin bir çeşit başlangıç mâni olduğu vurgulanmaktadır. Yine 21 numaralı mânide, mâninin “yanık yürek” üstüne söylendiği görülmektedir. Mânilerde sevgi ve aşk konularının ön plânda olduğunu söylemiştik. 101 numaralı mânide de söylenen bütün mânilerin “yâr”e armağan olduğu vurgulanmakta ve mâninin sevgi ve aşkta âdeta bir çeşit mektup türü olduğu belirtilmektedir. 113-118. mânilerde de mâni kavramının işlendiğini görüyoruz. Kelime; 113. mânide *doldurma mısralarda* geçmekte ve söyleyenin ezberinde olduğuyla, 118. mânide iki kişinin, mâni söylemede hangisinin üste çıkacağıyla yarışma havasıyla sorulmasıyla, 114 ve 115. mânilerde, mâniyi ilk söyleyene verilen karşılıklı cevaplarla (*Mânici başı mısın*), 116 ve 117. mânilerde de söyleyenin “ezelden mânici” olduğuyla geçmektedir. Bunlar da gösteriyor ki bu gelenek yörede, kendi adını bile türü içerisinde konu edinebilmektedir.

İncelemiş olduğumuz mânilerde bölge yer adlarının da işlenmiş olduğunu görüyoruz. Bunlar; 13. mânide civanlarıyla ünlü **Taptık**, 25. mânide içinde çakır gözlü yârin bulunduğu **Havsa**, 43. mânide yolları sevne uzak gelmeyen **Havsa**, 74. mânide o gün konser olduğu vurgulanan **Havsa**, 77. mânide sevgililerin memleketi **Havsa** ile **Kuzucu**, 37. mânide bir araba kum alınan **Çayırova**, 46. mânide karanfil kokan **Edirne sokakları**, 44. mânide **üstünden uçak geçen Edirne**, 45. mânide **yolları sevgilileri kavuşturacak Edirne**, 47. mânide **gelen-**

lerin tava aldığı Edirne'dir. Ayrıca kişi adı olarak **Ayşegül** (100), **Fatma** (100) ve **Esma** (101) adları da Havsa mânilerinde geçmektedir.

Havsa mânilerinde kullanılan dil, kültür Türkçesidir. Yani, milletimizin yazı ve konuşma dilinde öteden beri kullandığı yaygın dildir. Bununla birlikte; *hıkıcaklar, meram, basma, ırak, gündöndü, folluk, ahret, kolan, çingırda-, dadan- boyunduruk*, vb. ancak, belirli çevreler içerisinde kalmış olan, yazı dilinde çok fazla kullanılmayan kelimelere de az da olsa rastlanılmaktadır.

Trakya ağız özelliklerinin hemen hemen hiç görülmediği mânilerde yer yer deyimlere de rastlıyoruz: *kuzularına doy-, orak ol-, bir yastıkta yat-, köken at-, telefon çek-, sevda çek- nişan ol-, aylak kal-, kanı kayna-, can evi*, vb.

Sonuç olarak, iki dizeyle bir dünya görüşünün anlatıldığı mâniler; Havsa'nın, Havsa insanının ve kültürünün bir taşıyıcısı olarak anonim ürünler arasında yerini almıştır. Bu yönüyle mâniler, felsefi bir derinlik göstermektedir. Folklor araştırmacılarına düşen görev de, bu derinlikleri araştırmak, pratik amaçlı sentezlere varmak ve Türk şiir zevkinin temellerini açığa çıkarmaya çalışmaktır.

Aşağıda, Havsa'dan derlenen 172 adet mâni, yararlanmayı kolaylaştıracak şekilde ilk mısralarının ilk harflerine göre alfabetik olarak verilmiştir: ©

1. Açın camı yel gelsin
Kara gözlüm nerdesin
Sana iki sözüm var
Kalabalık yerdesin

Ağzındaki sigara
İç onu bitirsene
Benim yârim yok burda
Git onu getirsene

Ahret ahret diyelim
Ahret suya gidelim
Konuşurken görmüşler
Nasıl inkâr edelim

Al eline kalemi
Yaz başına geleni
İnsan sevdadan ölmez
Olur sevda veremi

5. Altınları ezdirdim
Kurdeleye dizdirdim
Gönül vermedim ama
Çok peşimde gezdirdim

Altınlarım çok benim
Bilmiyorum takmayı
Senden öğrendim yârim
Ona buna bakmayı

Ara kapı aralık
Nedir bu kalabalık
Yâr üstüne yâr sevmiş
İki buçuk liralık

Ara kapı dış kapı
İçinde çavdar sapı
Beni yârdan ayıran
Dilensin kapı kapı

Armudu haşlayalım
Dibinde kışlayalım
Müsaade ederseniz
Mâniye başlayalım

10. Arpalar orak oldu
Yakınlar ırak oldu
Gitti yârim gelmedi
O bana merak oldu

Asmanın arasından
Alamadım salkımı
Kaldır yârim şapkanı
Göremedim yüzünü

Asma sarmış üzümü
Dinle yârim sözümü
Dinlemezsen sözümü
Göremezsin yüzümü

Atımın kolanları
Dağların yılanları
At üstünde geziyor
Taptık'ın civanları

Avlu süpürdüm tozar
Yâr bana mektup yazar
Hocaların kalemi
Hem büyü yapar hem bozar

15. Ayakkabımın izi
Tarlaya çektim çizi
Haberin olsun yârim
Ayıracaklar bizi

Ayakkabımın teki
Akşamdan beri kayıp
Nişan olmadan yârim
Bize konuşmak ayıp

Ayna attım çayıra
Şavkı vurdu bayıra
İkimiz de sevdalı
Allah'ım bizi ayırma

Bahçemin kapısını
Açamıyorum yârim
Anneme duyurmuşlar
Kaçamıyorum yârim

Başımdaki krebin
Dal almış ortasını
Ben sana öğretirim
Yolda laf atmasını

20. Bayır üstünde tilki
Ayşe giymiş mor kürkü
Hiç darılma be Ayşe
Sana çıktı bu türkü

Ben bir evler yaptırđım
Dokuz direk üstüne
Bu mâniyi söylüyorum
Yanık yürek üstüne

Benim sevdiğim esmer
Uykudan kalkar esner
Herkesle dalga geçer
Beni yürekte ister

Beyaza gönül verme
İki günde kirlenir
Seveceksen esmer sev
Sevdikçe dilberlenir

Beyaz giyme tanırlar
Seni yolcu sanırlar
Zaten bende talih yok
Seni benden alırlar

25. Bir entarım var benim
Bedenime dar benim
Şu Havsa'nın içinde
Çakır gözlü yâr benim

Bisiklete binersin
Karıncayı ezersin
Madem benden güzelsin
Niye bekâr gezersin

Bizim ayna taş ayna
Üstünde beş taş oyna
Bizim yoldan geçerken
Cemseyi yavaş hayda

Bizim evler kenarda
Gel yârim göremezler
Yâr senden başkasına
Kesseler veremezler

Bizim evin arkası
Dolma sevdiğim dolma
Benden başka seversen
Dileğim mes'ut olma

30. Bizim lâmba yanmıyor
Ben nasıl yandırayım
Yârim bana darılmış
Ben nasıl kandırayım

Bizim motor mazotlu
Sizinkisi gazlı mı
Sen istiyorsan yârim
Annen baban razı mı

Bugün ayın on beşi
Yaktı beni güneşi
Ne yerde var ne gökte
Kara gözlümün eşi

Bugün bana yaz yârim
Yelvesi beyaz yârim
Aylak kaldığın günler
Bana mektup yaz yârim

Bugün günlerden cuma
Hocalar okur dua
Kızı gelin yaptılar
Vurdular beyaz dua

35. Bugün günlerden cuma
Kızlar giyer pijama
Sana bakan kızları
Oynat yârim acıma

Çarşamba dedikleri
Şekerdir yedikleri
Hiç aklımdan çıkmıyor
Yârimin dedikleri

Çayırova başından
Bir araba kum aldım
Yazık ahret şanına
Ben bıraktım sen aldın

Dere boyunda dutlar
Dutlar dibinden patlar
Koyun güden yârime
Gölge olsun bulutlar

Dere boyu yemişken
Ben anlamam bu işten
Beni senden ayıran
Ablan ile enişten

40. Dere boyu yeşillik
Boynumda beşibirlik
Kaynatama zor geldi
On tane beşibirlik

Deredeki balıklar
Ahmet'teki bıyıklar
Ben Ahmet'e gidecem
Ahmet yine uyuklar

Derelerin uzununu
Kıramadım buzunu
Aldım Çerkez kızını
Çekemedim nazını

Dikiş dikerim dikiş
Makinemin kolları
Sevene uzak gelmez
Şu Havsa'nın yolları

Edirne'nin üstünden
Uçak geliyor uçak
Yârim beni görmeye
Kaçak geliyor kaçak

45. Edirne'nin yolları
Sıva yârim kolları
Sıra bize geliyor
Tutsana davulları

Edirne sokakları
Karanfile kokuyor
Benim sevdiğim oğlan
Lise birde okuyor

Edirne'ye gelenler
Tava alıyor tava
İki kıza bakanlar
Hava alıyor hava

Elbisemin biçimi
Şimdi böyle geçimi
Ver anne sevdiğime
Düşünme geçimimi

Elektrik pilinden
Bıktım elin dilinden
Alacaksan al yârim
Gidiyorum elinden

50. Elimde çorap şişler
Beşi de birden işler
Düşünüyorum yârim
Ne olacak bizim işler

Elimde fener misin
Üflesem söner misin
Annem sana vermiyor
Sen benden döner misin

Elimde kara şişe
Gülüşe bak gülüşe
Hanginize gideyim
Ben de şaştım bu işe

Elimdeki gayreyi
Her birisi çalamaz
Beni alacak oğlan
Çıracak çoban olamaz

Elimdeki su tası
Çıngırdasın ortası
Kara gözlü yârimi
Hıkıcaklar tutası

55. Elim elime yakın
Elime kına yakın
Gel yârim konuşalım
Bizim cam yola yakın

Elinde elektrik
Al da onu eve git
Benim yaşım on yedi
Al beni yanında büyüt

Evinizde perde yok
Ben buna şaşıyorum
Sevdiğini almayan
Demesin yaşıyorum

Ev üstünde guguşçuk
Ötmeyip de n'apacak
Ben babamın bir kızı
Verip de n'apacak

Ev üstüne ev kurma
Temel tutturamazsın
Sevme yârim başka kız
Beni unutturamazsın

60. Ev yaptırsan da yârim
Temel tutturamazsın
Dokuz tane yârin olsa
Bana uyduramazsın

Fırın üstünde fırın
Durun yengeler durun
Şimdi yârim geçecek
İskemleleri kurun

Gelme bizim mahalleye
Çamur olur kayarsın
Bizim mahalle kızları
Dalgacıdır yanarsın

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Ben o yâre gidecem
Eller bize ne karışır

Gemi geliyor gemi
Geminin bacası yok
Kalkmış beni almaya
Cebinde parası yok

65. Gider eşekli oğlan
Beli fişekli oğlan
İşaretten anlamaz
Eşek kafalı oğlan

Gidiyorum al beni
Yine bastı gam beni
Gam için mi yarattın
Ey Allah'ım sen beni

Gitme yârim o yanı
Gel bu yanı bu yanı
Sigaranın dumanı
Üfle gelsin bu yanı

Gökte yıldız ellidir
Ellisi de bellidir
Sevda çeken kızların
Gözlerinden bellidir

Gökte yıldız yüz altmış
Yârim uykuya yatmış
Uyku değil meramı
Sevdam onu bunaltmış

70. Gün döndü tekliyorum
Dibini bekliyorum
Yârim askerde
Ben onu bekliyorum

Gün gidiyor batmaya
Selâm söyle Fatma'ya
Merak etme az kaldı
Bir yastıkta yatmaya

Güvercinim süt beyaz
Ayrı düştük biz bu yaz
Ayrılmamıza hiç yanmam
Mektubunu sıkça yaz

Güvercin uçuverdi
Kanadın açiverdi
El oğlu değil mi
Sevdi de kaçiverdi

Hadi gidelim yârim
Havsa'da konser varmış
Ayrılmayalım yârim
Ayrılanlar yanarmış

75. Havada uçan kırlangıç
Kanadı ayrıç ayrıç
Beni yârdan ayıran
Kan kussun avuç avuç

Havada uçan tayyare
Selâm söyle o yâre
Selâmımı almazsa
Bulsun başına çare

Havsa ile Kuzucu
Şaraplar'da bir ucu
Gel yârim konuşalım
Bir şey demez korucu

İçme yârim sigara
İçin kurum dolacak
Bana ettiklerini
Allah sana soracak

İncecik eleklerden
Kumlar mı eliyorsun
Başkasına bakıp da
Beni mi deniyorsun

80. İn derenin içine
Yem vereyim keçine
Gönder yârim bir mektup
Resmini koy içine

İn dereye çık düze
Şimdi kızlar beş yüze
Beş yüzü veren alır
Vermeyen bekâr kalır

İn dereye dereye
Dere çakıllı yârim
Sana bir sözüm var
Gel geç akıllı yârim

İn dereye dereye
Dere sana ırak mı
Her gün her gün tarlaya
Sen bana çırak mı

İn dereye dereye
Dere taşlıklarına
Yârim seni bıraktım
Benden âşıklarına

85. İn dereye dereye
İnmedik mi be yârim
Sen sarışın ben esmer
Uymadık mı be yârim

İpek kumaş yeleşim
Seni sevdim meleğim
Sen de biraz beni sev
Rahat etsin yüreğim

Kabaklar köken attı
Şahinler yola yattı
Eskişehir muhtarı
Beni Yunan'a sattı

Kara dut boyanır mı
Öpsem yâr uyanır mı
Ben sevdim eller aldı
Buna can dayanır mı

Kara kara kaşlarım
Gül karanfil haşlarım
Yârime bakan kızın
Alnını karışlarım

90. Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

Kara tavuk follukta
Mandaları boyundurukta
Alacaksan al beni
Harman sonu bollukta

Kara üzüm salkımı
Kara gözlüm saklı mı
Saklamayın yârimi
Aldırırım aklımı

Karanfil eker misin
Bal ile şeker misin
Dünyada yaktın beni
Ahrette çeker misin

Karanfil evlek evlek
Dadandı baba leylek
Leylek gitti kaz kaldı
Kavuşmamıza az kaldı

95. Karanfilim ek beni
Saksılara dik beni
Akşam sabah timar ver
Açılayım kok beni

Karanfil katar oldu
Yıl geldi yeter oldu
Gün gözlüm kömür gözlüm
Burnumda tüter oldu

Karanfilsin tarçınsın
Niçin böyle hırçınsın
Ne büyüksün ne küçüksün
Tamam benim harcımsın

Karşıda kara kedi
Ağzında leylek eti
Yâri sandığım gece
Yıkarım memleketi

Karşıda kara tarla
Parla be yârim parla
Yanıma gelemesin
Karşıdan mendil salla

100. Kızın adı Ayşegül
Fatma olabilir mi
Bir tanecik yârimi
Eller alabilir mi

Kızın adı Esmâ'dır
Hep giydiğim basmadır
Söylediğim mâniler
Hepsi yârim sanadır

Kolumdaki saati
Çekin yediye gelsin
Benim yârim yok burda
Çekin telefon gelsin

Kolumdaki saati
Ya kurarım ya kurmam
Sen askerden gelince
Ya dururum ya durmam

Köpeklerin hürmesi
Yârin cama gelmesi
Yok mu şu sevdiğimin
Hadi kaçalım demesi

105. Köprü altında durdum
Çift kurşunları kurdum
Yunan kâfir giderken
İğde dalında durdum

Köprü altında kuzu
Kıvrır kıvrır boynuzu
Ben denize atmışım
İki oğlan bir kızı

Köprü altında yıldız
Geldi küçük baldız
Selâm söyle ablana
Yatamıyorum yalnız

Köprü altında yıldız
Hoş geldin küçük baldız
Sen git de ablan gelsin
Duramıyorum yalnız

Krep bağlayamadım
Güldüm ağlayamadım
Ayırdılar yârimden
Ben de anlayamadım

110. Kulağımda küpeler
Bütünlüktür bütünlük
Yârim sana gidecem
Görümlük değil ölümlük

Kulağımda küpeler
Salak be yârim salak
Bulmuşum salak kızı
Salak be yârim salak

Lâmbam ışık vermiyor
Fitil gaza ermiyor
Ne yapalım sevdiğim
Annem sana vermiyor

Mâni benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Nazlı yârin yolunu
Akşam sabah gözlerim

Mânici başı mısın
Cebrail taşı mısın
Sana bir mendil versem
Ömür boyu taşır mısın

115. Mânici başı mısın
Cevayir taşı mısın
Gel bir mâni söyleyeyim
Cebinde taşır mısın

Mâniciyim ezelden
Gönlüm geçmez güzelden
Gönlümün gözü çıksın
Sevmeseydim ezelden

Mâniciyim ezelden
Gönlüm geçmez güzelden
Sanma ki ben eridim
Sensin beni eriten

Mâni mâniyi açar
Mâni bilmeyen kaçır
Gel mâniye başlayalım
Hangimiz üste çıkar

Masa üstünde güller
Bülbül kafeste inler
Benim kalbimde sensin
Senin kalbinde kimler

120. Masa üstünde güller
Tomruk ama açmıyor
Yârimin alacağı kız
Oynak ama kaçmıyor

Masa üstünde pekmez
O pekmez bana yetmez
Senin aldığı para
Benim süsüme yetmez

Mektup yazarsan yârim
Koy kibrit kutusuna
Bizim yoldan geçerken
At evin arkasına

Mendilim benek benek
Ortası çarkıfelek
Yazı beraber geçti
Kışın ayırdı felek

Mendilim dilim dilim
Sözünü yürütürüm
El oğlu değil misin
Hapiste çürütürüm

125. Mendilimin dört ucu
Turuncudur turuncu
Yap yârim askerliğini
Askerlik vatan borcu

Mendilimin ucuna
Sakız bağladım sakız
Bana söylediler yâr
Sen sevmişsin başka kız

Mendilimin yeşili
Ben kaybettim eşimi
Al bu mendil sende dursun
Sil gözünün yaşını

Motor aldım seksene
Binemedim üstüne
Motoru güzel ama
Bak üstündeki serseme

Orta okullu yârim
Gel liseye liseye
Gönder ütü yapayım
Giydiğin elbiseye

130. Otomofilde yüküm var
Kadifeden kürküm var
Türkiye'ye çıkarsam
Söylenecek türküm var

Otomofiller yağlandı
Şoförler hazırlandı
Beni götüren papaz
Sevdalara bağlandı

Parmağımda yüzüğüm
Sıkışmış oynamıyor
Yâr senden başkasına
Hiç kanım kaynamıyor

Parmağımda yüzüğün
Yâr verdi parasını
Bir yüzük değil mi yâr
Çekerim sevdasını

Pembe üzüm salkımda
Yeşil yaprak altında
Benim bir sevdiğim var
Can evimin altında

135. Pembe yürek bağlama
Kara gözlüm ağlama
Ben buralı değilim
Bana gönül bağlama

Penceresi tül perde
Perdenin ucu yerde
Yürek oynar can titrer
Yâri gördüğüm yerde

Resim çektirelim yâr
Boylarımız uyar mı
Annesi istemezmiş
Babası eve koyar mı

Saatimin kordonu
Koparsa ekle yârim
Daha yaşım küçük
Seversen bekle yârim

Saçım uzun
Saçımı örmüyorlar
Beni sana sevdiğim
Münasip görmüyorlar

140. Sarı gülüm serende
Akıl senin nerende
Kabahat sende değil
Sana gönül verende

Sarı kavun kökeni
Elime battı diken
Benim bir sevdiğim var
Her gün yollar sitemi

Sarı krebim sarı
Dağlara saldım yâri
Dağlar olsun kurbanım
Gönderin nazlı yâri

Seme olur sem olur
Sevdaı sersem olur
Bu aşkı çekmektense
Ecelsiz ölsem olur

Sobanın boruları
Bir ileri bir geri
Yârimin alacağı kız
Vallah zillinin biri

145. Sobanın boruları
Bir ileri bir geri
Yârim yeni yâr sevmiş
Dokuz kemik bir deri

Su akarsa durulur
Hızlı giden yorulur
Seni her kimse görürse
Yüreğinden vurulur

Su koydum su tasına
Koydum yâr odasına
Bilseydim almayacağını
Bakardım başkasına

Susuzum ben susuzum
Üç gündür uykusuzum
Girsem yârin koynuna
Elim durmaz huysuzum

Suya giderim suya
Elmayı soya soya
Kaldır şapkanı yârim
Göreyim doya doya

150. Süpürgesi yoncadan
Beli gayet inceden
Ben yârimi korurum
Yerdeki karıncadan

Şu dağın arkasında
Ellenmedik güller var
Hiç üzülme sevdiğim
Kavuşmadık kimler var

Şu dağları delmeli
Altında eğlenmeli
Bu bekârlık çekilmez
Kasımda evlenmeli

Şu gelen kimin kızı
Donu bile kırmızı
Kırmızıysa kırmızı
Abim alacak o kızı

Taksi geliyor taksi
Ahret binecek misin
Aldın ahret yârimi
Hayrını göreceksin

155. Tasa koydum ayranı
Geldi Kurban Bayramı
Sal be çavuş yârimi
Evde yapsın bayramı

Telli pabuç giyerim
Üstü güzel olursa
Kaynanamı severim
Oğlu güzel olursa

Tren geliyor tren
Var mıdır buna eren
Benim gibi sevip de
Var mıdır ele veren

Ufacıktır çadırım
Dünyayı kuşatırım
Yârime giden kızı
Üç günde boşatırım

Uzun uzun kavaklar
Altında mor zambaklar
Ben kuzularıma doymadım
Doysun kara balıklar

160. Üzüm koydum sepete
Yâri gördüm tepede
Sevdiğimi sürmüşler
En uzak memlekete

Yağmur çiliyor yağmur
Tülbentimin katına
Üşüyorum sevdiğim
Al ceketin altına

Yârim evler yaptırmış
İki oda bir mutfak
Yârimin askerliği var
Benim de yaşım ufak

Yârim gündöndü kazar
Kazdıkça boyu uzar
Yâr bizim aramızı
Orta boylu kız bozar

Yaş kına kuru kına
Ölüyorum aşkına
Sen yaptığından utan
Yâr mı bulunmaz bana

165. Yaş nane kuru nane
Suları duru nane
İlk yârimden ayırdın
Bundan ayırma anne

Yatma yeşil çimene
Uyur uyanamazsın
Verme beni ellere
Görür dayanamazsın

Yazı yazdım yaz idi
Kalemim kiraz idi
Ayıplama sevdiğim
Mürekkeğim az idi

Yelek ördüm yelek
Şişten kaçırdım ilmek
Benim bir yârim var
Hem dalgacı hem döneç

Yelek örerim yelek
Örnek ararım örnek
Örnek değil meramım
Bir kere yâri görmek

170. Yelek örerim yelek
Yetmiş iki ilmekten
Yârim şeker yollarım
Yiyemem şeker gülmekten

Yelveleri ak yârim
Döne döne bak yârim
Sen orada ben burda
Ölüm bize hak yârim

Yemenim melek melek
Ortası çarkifelek
Seni doğuran ana
Ya huridir ya melek

Aşağıda, mânileri derlediğimiz kaynak kişilerle ilgili bilgiler verilmiştir. Ayrıca kaynak kişilerin verdiği mâni sayıları ile mâni numaraları da belirtilmiştir:

KAYNAK KİŞİLER

1. Fatma **ARDA**, Taptık (Havsa/Edirne) 1339, İlkokul, Ev hanımı.
Verdiği mânilerin numaraları: 18 mâni: (13, 34, 61, 76, 88, 94, 95, 96, 98, 106, 107, 108, 130, 131, 134, 135, 142, 159).
2. Ayşe **DİNÇ**, Köseömer (Havsa/Edirne) 1952, İlkokul, Ev hanımı.
Verdiği mânilerin numaraları: 17 mâni: (27, 50, 55, 56, 59, 67, 71, 89, 91, 115, 124, 144, 149, 150, 155, 157, 160).
3. Hafize **ERSU**, Köseömer (Havsa/Edirne) 1942, İlkokul, Emekli.
Verdiği mânilerin numaraları: 17 mâni: (10, 30, 32, 36, 37, 49, 52, 53, 60, 97, 112, 139, 140, 141, 147, 148, 167).
4. Osman **MANAVOĞLU**, Edirne 1950, Lise, Emekli memur.
Verdiği mânilerin numaraları: 18 mâni: (1, 19, 24, 33, 44, 46, 47, 54, 82, 90, 99, 129, 143, 146, 165, 168, 169, 172).
5. Aysun **ÖGE**, Havsa (Edirne) 1963, İlkokul, Ev hanımı.
Verdiği mânilerin numaraları: 8 mâni: (22, 57, 65, 74, 75, 117, 118, 145).
6. Emine **ÖGE**, Havsa (Edirne) 1967, İlkokul, İşçi.
Verdiği mânilerin numaraları: 52 mâni: (2, 3, 6, 9, 11, 12, 16, 23, 26, 28, 29, 35, 39, 40, 41, 43, 45, 62, 69, 70, 72, 73, 78, 79, 83, 85, 86, 87, 92, 93, 100, 101, 102, 105, 109, 110, 111, 121, 122, 127, 137, 151, 152, 153, 154, 156, 158, 161, 162, 163, 164, 166).
7. Emirzade **TERZİ**, Ayari (Kırklareli/Babaeski) Köyü / 1952, İlkokul, Ev hanımı.
Verdiği mânilerin numaraları: 34 mâni: (4, 5, 7, 8, 15, 17, 18, 20, 21, 25, 31, 38, 42, 51, 58, 63, 64, 66, 68, 77, 80, 81, 103, 104, 113, 114, 116, 123, 125, 126, 132, 133, 136, 170).
8. Nazmiye **TURA**, Osmanlı (Havsa/Edirne) 1934, İlkokul, Ev hanımı.
Verdiği mânilerin numaraları: 8 mâni: (14, 48, 84, 119, 120, 128, 138, 171).

KAYNAKLAR

- ARTUN**, Erman (2004), *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, İstanbul.
- BORATAV**, Pertev Naili (1992), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul.
- YARDIMCI**, Mehmet (1999), *Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri / Âşık Şiiri / Tekke Şiiri*, Ankara.